

Henryk Cudak

Współdziałanie pedagoga szkolnego z rodzicami w eliminowaniu trudności wychowawczych dzieci

---

Nauczyciel i Szkoła 1-2 (26-27), 82-89

2005

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Henryk Cudak

Współdziałanie pedagoga szkolnego z rodzicami w eliminowaniu trudności wychowawczych dzieci

Wprowadzenie

Środowisko rodzinne, w którym przebywa dziecko, może stymulować rozwój i jego wychowanie, ale może również zaburzać sferę osobowości dziecka, jego socjalizację, powodując trudności wychowawcze. M. Ziemska¹ wyraża pogląd, iż najczęstszą przyczynę trudności wychowawczych u dzieci stanowią nieprawidłowe postawy wychowawcze rodziców w codziennych interakcjach rodzinnych. Postawa odtrącająca, która charakteryzuje się odrzuceniem dziecka, chłodem uczuciowym, jawną dezaprobatą i ostrą krytyką ze strony rodziców a także postawa unikająca powodująca przykry obowiązek przebywania z dzieckiem, który często stanowi duży ciężar wychowawczy i opiekuńczy dla rodziców.

Z. Szymańska² spośród trzech ważnych przyczyn trudności wychowawczych występujących u dzieci, na pierwszym miejscu wymienia uwarunkowania rodzinne w postaci błędów wychowawczych, niskiego poziomu moralnego rodziców, alkoholizmu, złej atmosfery domowej, niepełności rodziny, niezaradności życiowej.

Trudności wychowawcze u dzieci przyjmują różne formy zachowań, najczęściej występują w postaci bójek, kłótni z rówieśnikami i dorosłymi (przeważnie z rodzicami i nauczycielami), agresji fizycznej i werbalnej, przemocy, wagarowania, kradzieży, używania narkotyków, alkoholu i palenia papierosów.

Trudno jest wskazać w sposób jednoznaczny na bezpośrednią przyczynę trudności wychowawczych przejawianych przez dziecko. Z reguły rodzice obwiniają nauczycieli, szkołę, mass media, grupy rówieśnicze za nieestosowne zachowania ich dzieci w domu i środowisku lokalnym bądź szkolnym. Natomiast nauczyciele, pedagodzy szkolni obarczają winą rodziców za brak wychowania dzieci w rodzinie. Próbuje się kształtować błędną świadomość w różnych kręgach społecznych, że wychowanie dzieci przekracza z różnych powodów możliwości zarówno rodziców, jak i szkoły – dwóch jakże ważnych środowisk edukacyjnych. Pogląd taki, znacznej części społeczeństwa, wynika z dwóch uwarunkowań.

---

¹ M. Ziemska, *Trudności wychowawcze u dzieci*, Warszawa 1985.

² Z. Szymańska, *Niedostosowanie społeczne*, Warszawa 1980.

Po pierwsze – patologia zachowań dzieci i młodzieży zarówno w domu rodzinnym, jak i w szkole jest coraz częstsza i przybiera znaczne rozmiary i coraz większą siłę emocjonalno-dcwiacyjnych zachowań negatywnych. Po drugie – coraz silniejsze są oddziaływania pozarodzinnych i pozaszkolnych ośrodków w postaci grup rówieśniczych, mass mediów (głównie telewizji i internetu), dysfunkcyjnych środowisk lokalnych i ponadlokalnych, przejmowanie wzorów zachowań nie zawsze korzystnych wychowawczo z państw Europy Zachodniej i Stanów Zjednoczonych.

Trudności wychowawcze jako narastające zjawisko społeczne winny być stałym obszarem zainteresowań pracy opiekuńczo-wychowawczej szkoły, głównie pedagoga szkolnego, a także rodziców, bo dotyczy ten problem ich dzieci.

Pedagog szkolny zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 stycznia 2001 roku³ udziela pomocy psychologicznej i pedagogicznej nauczycielom-wychowawcom, uczniom i rodzicom. Jednym z ważnych zakresów działalności pedagoga szkolnego jest wielostronna diagnoza i opieka wychowawcza uczniów sprawiających trudności wychowawcze. Ponadto pedagog szkolny w pracy opiekuńczo-wychowawczej, terapeutycznej i resocjalizacyjnej stanowi źródło wsparcia i pomocy emocjonalnej dla uczniów przejawiających trudności wychowawcze pełniąc ważną rolę pośrednika między szkołą, wychowawcami i rodzicami. Współdziałając ze środowiskiem rodzinnym uczniów trudnych wychowawczo pedagog szkolny musi zwrócić uwagę w swej działalności na zagadnienia pomocniczości, interwencyjne i socjalne dla rodziny. Stąd też wnikliwie bada warunki mieszkaniowe uczniów trudnych, atmosferę wychowawczą w rodzinie, zadbaga także o pomoc materialną dla dziecka i rodziny, rozpoznaje poziom kultury pedagogicznej rodziców, ich stosunek do dzieci i organizację życia rodzinnego.

Warunkiem efektywnej działalności opiekuńczo-wychowawczej pedagoga szkolnego jest życzliwość i umiejętność tworzenia zaufania u uczniów, nauczycieli i rodziców, wychowawczej atmosfery we współdziałaniu opiekuńczo-wychowawczym w szkole i środowisku rodzinnym dzieci trudnych, łatwość nawiązywania kontaktów a także głęboka i wielostronna wiedza o rozwoju, wychowaniu, socjalizacji, profilaktyce i terapii pedagogicznej dzieci i młodzieży.

Uwagi metodologiczne

Szkoła i środowisko rodzinne jest miejscem, gdzie możemy zaobserwować objawy negatywnych zachowań dzieci. Istotnym zadaniem szkoły – wychowawcy klasy, a szczególnie pedagoga szkolnego jest dostrzeżenie tych pierwszych

³ Dziennik Ustaw nr 13 z 2001.

przejawów zachowań agresywnych dzieci, które mogą przekształcać się w trudności wychowawcze. Istotnym zadaniem pedagoga szkolnego jest, obok diagnozy negatywnych zachowań dzieci, dążenie do eliminowania tych trudności poprzez organizowanie sprzyjającego środowiska opiekuńczo-wychowawczego zarówno w szkole, jak i w środowisku rodzinnym. Współdziałanie pedagoga szkolnego z rodzicami wszystkich uczniów, przede wszystkim z rodzicami uczniów trudnych wychowawczo jest niezmiernie ważnym obszarem w wypełnianych jego funkcjach pedagogicznych.

Celcm niniejszych badań było więc rozpoznanie rzeczywistego współdziałania pedagoga szkolnego z rodzicami w eliminowaniu trudności wychowawczych u dzieci.

Istotnym problemem badawczym wynikającym z celu badań było pytanie w postaci: Jakie formy oddziaływań pedagogicznych z rodzicami, których dzieci sprawiają trudności wychowawcze, realizuje pedagog szkolny?

W celu dokonania badań posłużono się metodą sondażu diagnostycznego. Wybór tej metody implikuje zastosowanie technik badawczych w postaci wywiadu, ankiety i analizy dokumentów. Wywiad przeprowadzono z pedagogami szkolnymi. Miał on na celu uzyskanie informacji dotyczącej roli pedagoga szkolnego w diagnozowaniu środowiska rodzinnego, form współdziałania z rodzicami dzieci trudnych wychowawczo, organizacji szkoleń pedagogicznych dla rodziców. Ankieta jako druga technika badawcza skierowana była do rodziców uczniów trudnych z klas V i VI. Celem ankiety było poznanie opinii na temat roli pedagoga szkolnego we wspomaganie środowiska rodzinnego oraz współdziałaniu w procesie eliminowania trudności wychowawczych u dzieci. Dokonano również analizy dokumentacji pedagoga szkolnego w celu stwierdzenia liczby dzieci z trudnościami wychowawczymi oraz metod i form pracy pedagogicznej z rodzicami.

Badania przeprowadzono w drugiej połowie 2004 roku w sześciu szkołach podstawowych, w klasach V i VI w Piotrkowie Trybunalskim. Badaniami objęto 8 pedagogów szkolnych z 6 badanych szkół oraz 126 rodziców, których dzieci sprawiają trudności wychowawcze.

Analiza wyników badań

Wskazując na znaczenie pedagoga szkolnego w eliminowaniu trudności wychowawczych u dzieci i młodzieży nie można pominąć ważnej roli i funkcji rodziny. Dąży ona bowiem nie tylko do zapewnienia prawidłowych warunków rozwoju fizycznego dziecka (funkcja biologiczna), zaspokojenia podstawowych potrzeb psychospołecznych (funkcja psychospołeczna), ale także kształtuje pewne wzory zachowań u dzieci, normy społeczne, wartości, które uznawane

są w społeczeństwie, przez co ułatwiają współzycie dzieci w małych i dużych grupach społecznych (funkcja socjalizacyjna).

Brak konsekwencji rodziców w wychowaniu dziecka, rygoryzm wychowawczy, pobłażliwość dla dzieci, zaburzona struktura rodziny, nieodpowiednie metody wychowawcze, niski poziom kultury pedagogicznej rodziców, alkoholizm, ciągłe konflikty w rodzinie są główną przyczyną trudności wychowawczych u dzieci. Dzieci z tych rodzin stają się aroganckie, kłótlive, opryskliwe, nie uznają żadnych autorytetów – przejmują negatywne zachowania swoich rodziców.

W badaniach interesowało nas zagadnienie rzeczywistych form działalności pedagoga szkolnego z rodzicami, których dzieci przejawiają trudności wychowawcze.

Różne formy oddziaływań i współpracy z rodzicami przez pedagoga szkolnego obrazuje zestawienie wyników badań przedstawionych w tabeli 1.

Tabela 1.

Formy współdziałania pedagoga szkolnego z rodzicami dzieci trudnych w opinii pedagoga i rodziców

Lp.	Formy współdziałania pedagoga szkolnego z rodzicami	Opinia pedagoga		Odpowiedzi rodziców	
		N	%	N	%
1	Kontakty osobiste	36	28,6	34	19,0
2	Rozmowy telefoniczne	34	27,0	37	29,4
3	Konsultacje wychowawcze	28	22,2	25	19,8
4	Spotkania grupowe rodziców z pedagogiem	47	37,3	36	28,6
5	Szkolenia pedagogiczne	56	44,4	39	30,9
6	Wizyty w domu rodzinnym	27	21,4	16	12,7
7	Spotkania rodziców, dzieci i pedagoga	21	16,7	17	13,5
8	Udział rodziców w pracach na rzecz szkoły	19	15,1	11	8,7
9	Ogółem	268*	212,7*	205	164,3

* Odpowiedzi jest więcej niż 100% badanych rodziców.

Jak wskazują wyniki badań, zarówno badani pedagodzy szkolni, jak i rodzice wymieniają różne formy pedagogicznego ich współdziałania. W każdym jednak rodzaju współdziałania, oprócz rozmów telefonicznych, pedagogowie podają wyższy zakres oddziaływań z rodzicami. Badani rodzice niektóre formy oddziaływań pedagogów nie potrafią przyporządkować bądź też nie stanowiły dla nich znaczenia, stąd też nie uznawali ich jako celowej i świadomej pracy

pedagoga szkolnego we współdziałaniu ze środowiskiem rodzicielskim. Mimo wielostronności realizowanych form współdziałania pedagoga szkolnego z rodzicami, niepokoić jednak musi niewielki zasięg oddziaływań na rodziców dzieci trudnych wychowawczo. Tylko 8,7% badanych rodziców stwierdza, że bierze udział w różnych uroczystościach szkolnych, pracach użytecznych na rzecz klasy szkolnej, pomocy organizacyjnej, wychowawczej nauczycielom w różnych sferach życia klasy i szkoły. Do wizyt pedagoga w domach rodzinnych przyznaje się tylko 12,7% badanych rodziców. Natomiast w dokumentacji pedagogów szkolnych odwiedzin wychowawczych w domach rodziców, których dzieci sprawiają trudności wychowawcze, jest odnotowanych 27 przypadków tej formy pracy pedagogicznej, stanowiło to 21,4% ogółu badanych rodziców.

Interesującą również formą współdziałania pedagoga szkolnego z rodzicami są wspólne spotkania rodziców, dzieci z trudnościami wychowawczymi i pedagoga szkolnego. Omawia się na nich różne problemy rodzinne, szkolne, wychowawcze, przyczyny trudności, formy pomocy rodzinie, dzieciom, wsparcie psychiczne, socjalne, dydaktyczne i wychowawcze. Badania wskazują, że dyskusja między rodzicami i dziećmi, wspierana dyskretnie przez pedagoga czy psychologa szkolnego jest otwarta, często ostra i bezkompromisowa. Dialog ten jest potrzebny rodzicom, dzieciom i pedagogowi szkolnemu, gdyż stanowi on początki terapii pedagogicznej, wyjaśnienia pewnych nieporozumień między rodzicami a dziećmi, zrozumienia przyczyn trudności wychowawczych, zdobycia zaufania pedagoga u rodziców i dzieci. Końcowym efektem tych spotkań, jak wskazują badani pedagodzy szkolni oraz badani rodzice, jest ustalanie przez pedagoga dalszego postępowania opiekuńczo-wychowawczego rodziców z dziećmi, dążenie do zmiany atmosfery życia rodzinnego, stosunku do dzieci. Natomiast dzieci przyrzekają poprawę zachowania w stosunku do rodziców, nauczycieli i kolegów. Należy jednak ubolewać, że tak mało rodziców (16,7%) w opinii pedagogów i jeszcze mniej badanych rodziców (13,5%) uczestniczy w tej znaczącej dla wychowania (zarówno rodziców, jak i dzieci trudnych wychowawczo) formie pedagogicznej, realizowanej przez pedagoga szkolnego.

Jakościowe wyniki badań również wskazują na troskę i realizację zadań pedagogów szkolnych w obszarze działalności pedagogicznej z rodzicami trudnych wychowawczo dzieci. Charakterystyczne wypowiedzi badanych pedagogów dowodzą o wielostronnej pracy pedagogów ze środowiskiem rodzinnym: „W swojej pracy pedagogicznej staram się nawiązać intensywną współpracę z rodzicami, szczególnie uczniów trudnych w celu rozpoznania środowiska zamieszkania. W trakcie osobistych rozmów z rodzicami w domu rodzinnym bądź w szkole szukamy z matką czy ojcem wspólnych rozwiązań i pomocy dziecku”. Inna charakterystyczna wypowiedź: „Jednym z podstawowych moich zadań, jako pedagoga szkolnego jest współdziałanie z rodzicami, podczas konsultacji pedagogicznych

staram się uświadomić rodzicom przyczyny trudności wychowawczych u ich dzieci, rozmowę staram się zawsze prowadzić w atmosferze życzliwości, ale jednocześnie w sposób stanowczy – jeśli wymaga tego określona sytuacja”. Pedagog jednej z badanych szkół także w swojej wypowiedzi wyraża troskę w sferze rozpoznania wychowawczego i socjalnego środowiska rodzinnego dzieci trudnych i jednocześnie wykazuje dużą motywację do różnorodnych form pracy z rodzicami: „Jedną z ważnych dziedzin pracy pedagoga szkolnego, to umiętne zdiagnozowanie środowiska rodzinnego uczniów. Współdziałam z rodzicami w różnych formach, najczęściej są to kontakty telefoniczne, by powiadomić rodziców o negatywnym zachowaniu dziecka, kontakty osobiste, spotkania grupowe rodziców i dzieci, na których omawiamy ważne sprawy wychowawcze”.

Jeden z badanych pedagogów zwraca uwagę na duże trudności we współdziałaniu z rodzicami uczniów trudnych wychowawczo. Potwierdza to konkretnymi przykładami w trakcie swej wypowiedzi: „...zdarza się, że rodzice nie chcą podjąć współpracy z nauczycielem-wychowawcą i z pedagogiem także. Na prośbę spotkania i podczas osobistych kontaktów reagują agresją, krzykiem, a nawet awanturą. Za trudności wychowawcze swoich dzieci obwiniają szkołę i nauczycieli”. Potwierdzeniem trudności w nawiązywaniu współpracy pedagoga szkolnego z rodzicami jest wypowiedź innego badanego: „Często bardzo trudno jest nawiązać współpracę z rodzicami, którzy są w trakcie procesu rozwodowego lub po rozwodzie. W rodzinach tych narastające konflikty małżonków lub byłych małżonków przenoszą się na złe zachowania dzieci. Dzieci bardzo negatywnie przeżywają konflikty rodziców i utratę jednego z nich. Przeżycia te uczwężniają w agresji z rówieśnikami, wargami, dokuczaniem innym kolegom. Bywa często, że rodzice będąc po rozwodzie nie pozwalają pedagogowi na kontakt z ojcem lub matką dziecka”.

W toku prowadzonego wywiadu z pedagogami szkolnymi uzyskano szeroką informację o formach współdziałania z rodzicami, trudności nawiązywania współpracy ze środowiskiem rodzinnym, a także na podstawie wypowiedzi badanych należy sądzić, iż obserwują oni wzrost liczby rodzin rozbitych, małżeństw żyjących we wrogości, rodzin opuszczonych przez ojca czy matkę. Wyrażają pedagogowie opinię o ustawicznym ubożeniu rodzin, niewydolności wychowawczej i opiekuńczej. Ten stan emocjonalny, strukturalny, ekonomiczny i wychowawczy negatywnie wpływa na formowanie się wartości u dzieci, wzorów zachowania, postaw wobec ludzi i zjawisk społecznych. Konsekwencją tego są trudności wychowawcze, które coraz częściej ujawniają się wśród dzieci.

Ujawniającą się bezradność opiekuńczo-wychowawczą w wielu rodzinach, jak słusznie dowodzą badani pedagodzy szkolni, należy eliminować poprzez wspomaganie pedagogiczne i psychologiczne rodziców. Stąd też jedną z ważnych form współdziałania z rodzicami uczniów trudnych wychowawczo jest kształcenie pedagogiczne rodziców. Zadaniem szkolenia pedagogicznego rodziców jest

podniesienie świadomości wychowawczo-opiekuńczej, nabycie wiedzy o rozwoju, wychowaniu i socjalizacji dziecka, znajomości celów, metod i form oddziaływania wychowawczego, nabycie umiejętności wychowawczo-opiekuńczych, a także zmiana postaw i stosunku rodziców do dzieci.

Badania wykazują, że najbardziej popularną formą współdziałania pedagogów szkolnych z rodzicami są szkolenia pedagogiczne. Analiza dokumentacji i opinie pedagogów szkolnych dowodzą, że aż 44,4% rodziców, których dzieci sprawiają trudności wychowawcze uczestniczą w celowo organizowanych szkoleniach pedagogicznych. W mniejszym stopniu, bo tylko 30,9% tj. prawie co trzeci badany rodzic stwierdza, że bierze udział w organizowanych szkoleniach pedagogicznych w szkole. Zarówno jednak, wyrażony przez pedagogów szkolnych, wskaźnik procentowy, jak i drugi, wskazywany przez badanych rodziców jest najwyższy spośród innych form współdziałania pedagoga szkolnego z rodzicami uczniów trudnych.

Tematyka szkoleń pedagogicznych dla rodziców była różnorodna, najczęściej dotyczyła, jak wskazują badania, takich obszarów zainteresowań, jak: agresji młodzieży, przemocy w społeczeństwie i wśród dzieci, patologii życia rodzinnego, trudności wychowawczych, metod oddziaływania wychowawczego, socjalizacji dzieci, resocjalizacji i profilaktyki.

Najbardziej interesujące dla rodziców były takie tematy, które dotyczyły problemów wychowawczych i edukacyjnych. Należały do nich: „Agresja u dzieci i młodzieży, jej przyczyny i eliminowanie”, „Okres dojrzewania dzieci i trudności wychowawcze w tym okresie”, „Uzależnienie młodzieży od narkotyków, alkoholu i nikotyny”, „Przyczyny przestępczości wśród nieletnich i ich resocjalizacja”, „Przemoc fizyczna i werbalna wśród dzieci i młodzieży”, „Oddziaływania wychowawcze na dziecko z trudnościami wychowawczymi”, „Pomoc w nauce szkolnej dziecka”, „Postawy rodzicielskie wobec dzieci”.

Podnoszenie świadomości wychowawczej rodziców poprzez szkolenie pedagogiczne jest istotnym środkiem oddziaływań, który może powodować zmianę podejścia wychowawczego rodziców, tworzenie korzystnych dla dzieci sytuacji opiekuńczo-wychowawczych, właściwej organizacji życia rodzinnego, wypełniania przez rodziców funkcji rodzicielskich, prawidłowego oddziaływania wychowawczego poprzez stosowanie nagród i kar wychowawczych, odpowiednich wymagań od dzieci, racjonalnego i przemyślanego stylu wychowawczego.

Pedagogizacja rodziców dzieci trudnych wychowawczo ma także na celu wzbogacenie wiedzy pedagogicznej i tworzenie umiejętności opiekuńczo-wychowawczych w odniesieniu do dzieci i młodzieży.

Po szkoleniu pedagogicznym często zdarzają się sytuacje, iż niektórzy z rodziców zgłaszają się do pedagoga czy psychologa prowadzącego zajęcia z problemami wychowawczymi, socjalnymi czy edukacyjnymi swoich dzieci. Proszą

oni o udzielenie wsparcia w sferze pomocy materialnej, bezpłatnych obiadów, wyjazdów na kolonie czy wycieczkę z klasy. Oczekują również na wskazanie porad wychowawczych, które pomogłyby eliminować negatywne zachowania ich dzieci.

Podsumowując treści wyników badań należy stwierdzić, że współpraca pedagoga szkolnego z rodzicami, których dzieci sprawiają trudności wychowawcze, stanowi bardzo ważny obszar jego działalności.

Pedagog szkolny jest osobą, której działalność skierowana jest na profilaktykę i resocjalizację uczniów w szkole, terapię pedagogiczną z uczniami, orientację szkolną i zawodową wśród młodzieży, eliminowanie zaburzeń rozwojowych oraz wspomaganie edukacyjne dzieci, ale także praca pedagoga obejmować musi środowisko rodzinne, szczególnie dzieci trudnych wychowawczo. Zagrożone środowisko rodzinne, które jest często pierwotną przyczyną trudności wychowawczych u dzieci wymaga pomocy, zmiany, doskonalenia, wspierania psychologiczno-pedagogicznego – taką też rolę w stosunku do rodziny winien pełnić m.in. pedagog szkolny, który musi nawet ingerować w zaburzone środowisko rodzinne, jeżeli wymaga tego dobro dziecka.

Bibliografia:

Ziemska M., *Trudności wychowawcze u dzieci*, Warszawa 1985.

Szymańska Z., *Niedostosowanie społeczne*, Warszawa 1980.

Dziennik Ustaw nr 13 z 2001r.

Summary

The article discusses the tasks and responsibilities of school pedagog and his cooperation with parents in eliminating child raising problems. Special focus has been given to joint efforts made by parents and school pedagog whose aim is to help problem children. The suggested methods are prevention, school rehabilitation and pedagogical therapy. However, it has to be noted these measures will only be successful when adopted and implemented in close cooperation and supervision of family environment.